

Takács Nándor

OTTHON A BAKONYBAN

Tizenegy évvel ezelőtt, szinte még gyerekfejjel kerültem a Bakonyba. Abban az időben már biológushallgató voltam, így amikor szüleim közölték, hogy *Bakonybélben* fogunk élni, világos volt számomra, hogy hosszú és izgalmas felfedezőút vár új otthonomban. Ma, amikor ökológusként és középiskolai biológiatanárként tanítványom, *Gfellner Máté* fotóiban gyönyörködöm, ugyanígy érzek. Sokak számára bizonyára irigylésre méltó, hogy Mátéhoz hasonlóan sok fiatal a Bakony gazdag természeti környezetében élhet, tanulhat és dolgozhat. Ezzel együtt felelőségük is nagyobb: meg kell övniük élőhelyüket, és meg kell mutatniuk mindenkinek, miként kell úgy élni a természet erőforrásaival, hogy ne kizsákmányolás, hanem kölcsönös előnyű együttélés jellemezze embert és környezetét.

Nem minden korban gondolkodtak hasonló módon. Az emberre jellemző, hogy társadalmi és személyes értelemben is csak krízishelyzetekben döbben rá a birtokában levő, illetve a környezetében található értékekre. Amiben ma élünk: ökológiai krízishelyzet. A Föld időjárásának változásai, a katasztrófákat okozó természeti jelenségek nem a bolygó erejét és felsőbbrendűségét, hanem a mi felelőtlenségünket bizonyítják. Sokak szerint ha „békén hagyjuk”, akkor a természet képes lesz bekötözni sebeit, és visszafoglalja az ember által elhódított vidékeket. Azonban a környezetkárosító emberi tevékenységek hatása mára túllépte azt a határt, melyet az ökológiai közösségek bármifajta „öngyógyítása” ellensúlyozni bírna. Aktívan kell részt vennünk a természetes élőhelyek helyrehozatalában: semmi sem sürgetőbb a természetvédeleminél.

Ha gondolatban végigtekintünk a Bakony és az itt élő emberek több ezeréves múltján, rapszodikus viszony képe tárul elénk. A történet minden időben az otthonkeresésről szól, illetve arról, hogy a különböző korok emberei hogyan találták meg boldogulásukat, és mennyire sikerült életmódjukat a természeti környezettel összhangba hozni. A természetföldrajzi munkákban *Bakonyvidék*nek is nevezett Bakony-hegység mintegy négyezer négyzetkilométeres területe a Balatontól Pannónhalmáig, és a Móri-árokktól Hévízig húzódik. Benépesülése a neolitikumban kezdődött, a Balatont két irányból megkerülve, dél felől. Legkevesebb kárt talán az újkőkori földművesek és a későbronzkor telepesei okoztak; utóbbiak temetkezési szokásai arra utalnak, hogy tiszteletteljes kapcsolatot ápoltak a földdel és az erdővel. Bizonyítékul szolgálhat erre a hegység területén eddig fellelt több mint kétezer halomsír, melyek a mai szemlélő számára a természeti környezet elválaszt-hatatlan részeivé váltak. Mintegy kétezer évvel később az Árpád-házi királyok szintén értéket láttak az erdőkben, maga Szent István alapította meg zirci központtal a bakonyi erdőispánságot. Az itteni királyi erdők és vadászterületek kiemelt fontosságára utal, hogy okiratok a bakonyi erdőispánt még a 15. század elején is gyakran említik. A hazai erdőművelés történetével foglalkozó kutatásokból azt is tudjuk, hogy a középkori erdőirtások még nem pusztították jelentősen a bakonyi rengeteget. Nem így azok az erdőfoglalások,

melyek a 18. század elejétől majdnem a 19. század közepéig tartottak. Ez alatt a csaknem másfél évszázad alatt a bakonyi erdőségek területe gyakorlatilag a felére csökkent.

A 19. közepén fordult először átfogó tudományos érdeklődés a hegység növény- és állatvilága, valamint régészeti emlékei felé. Rómer Flóris bencés szerzetes és gimnáziumi tanár 1860-ban jelentette meg útikönyvszerű Bakony-monográfiáját *Terményrajzi és régészeti vázlat* címmel, és az ő nyomdokain sokan indultak a hegység természeti értékeinek részletesebb kutatására. Sem Rómer, sem követői nem sejtették, mekkora károkat okoz majd a 20. század második felében az emberi haszonelvőség a Bakonyban. Az alumíniumgyártás alapanyagául szolgáló bauxit bányászata olyan intenzív volt, hogy évtizedekre, ha nem örökre apasztott el forrásokat a karsztvíz szintjének csökkenése miatt. A nyereséghajhász ipari termelés nemcsak a vízkincsen, hanem emberi életeken is képes volt átgyalogolni. A hetvenes évek második felében megkezdett iharkúti külszíni bauxitfejtés odáig jutott, hogy 1979-ben a falu teljes lakosságát kitelepítették, házaikat olcsón felvásárolták, aztán lebontották. Minden épület erre a sorsra jutott, és Iharkút egész területét a külszíni fejtés foglalta el. A megrázó történetről Vitézy László rendezésében filmdráma is készült, dokumentumértékű képsorokkal (*Vörös föld*, 1982).

Még javában folyt a bauxit környezetkárosító mértéket öltő kitermelése, amikor a zirci Bakonyi Természettudományi Múzeum szakembereinek és a hozzájuk csatlakozó Bakony-kutatóknak köszönhetően elkezdődött a hegység flórájának, faunájának és geológiájának feltérképezése, melynek eredményei napjainkig megannyi kiadvány, valamint izgalmas kiállítások során keresztül jutnak el az érdeklődő közönséghez.

Úgy tűnik, nem hiába. A Bakonyi Természettudományi Múzeum idei fotópályázatán első helyezést elérő Gfellner Máté képei közelről mutatják be a Bakony állat- és növényvilágát. Első helyen kell említenünk azokat az állatfajokat, melyek hozzászoktak az ember gyorsan változó környezetéhez: a gyorsan alkalmazkodó, tanulékony *rókákat*, a nagy számban jelen lévő *őzeket*, valamint a patakjaink szomszédságában is fészkelő *tőkés récéket*. A *széncinkék* és a náluk valamivel kisebb, de „akaratosabb” *kékcinkék*, valamint a még parányibb *barátcinkék* életben maradása keményebb teleken a mi jóindulatunkon múlik. Máté fotóin érzékeny megközelítésben láthatjuk jellegzetes növényeinket is: a fokozottan védett *cifra kankalint*, és a koratavasszal sokfelé gyakori *odvas keltikéket*, melyek lombfakadás előtt összefüggő virágszőnyeget alkotnak erdeinkben.

Fontos megértenünk, hogy ez a közelség nem egyszeri, nem korlátozódik a felvételek elkészítésének pillanatára. Aki a Bakonyban él, és kellő érdeklődéssel, fogékonysággal rendelkezik, megtapasztalhatja azt a közösség-érzést, amelyre mindannyian meg vagyunk hívva; éppen ezért talán nem véletlen, egyre többen érkeznek hozzánk a fővárosból és az ország más vidékeiről, hogy újrakezddjenek.

A Bakony rekolonizációja, mint annyiszor az elmúlt évszázadok során, újra elkezdődött. Ezúttal jó volna nemcsak az épületeket, hanem a szemléletünket is felújítani, és ezzel a természetvédő attitűddel elfoglalni otthonunkat a természetben, nemcsak a Bakonyban, hanem mindenütt a Földön.